УДК 159.922.7:159.925]:316.485.6
DOI tps://doi.org/10.26661/2786-7471/2025-2-2

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ВИБОРУ СТРАТЕГІЙ ВИРІШЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Губа Н. О.
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/000-0002-9582-4373
guba.natalya02@gmail.com

Неманежина А. О.
викладач кафедри психології
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0006-0782-0628
nemanezhinanastya@gmail.com

Козуб Д. К.
студентка спеціальності «Психологія»
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0002-5591-8954
kozub.darya69@gmail.com

Ключові слова: *емпатія, конфліктна поведінка, міжособистісні взаємини, підлітковий вік, психологічні особливості, рефлексія, саморегуляція.*

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування психологічних особливостей впливу рівня емоційного інтелекту на вибір підлітками конструктивних або деструктивних стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях. З'ясовано, що емоційний інтелект є багатокомпонентним психологічним конструктом, який охоплює здатність усвідомлювати, розуміти, регулювати та виражати емоції. Він має безпосередній вплив на ефективність міжособистісної взаємодії. Ключові його складники – саморегуляція та емпатія – відіграють визначальну роль у виборі підлітками стратегій вирішення конфліктних ситуацій. Уточнено, що підлітковий вік є сенситивним періодом для формування емоційного інтелекту, саме у цей час інтенсивно розвивається самосвідомість, зростає значущість міжособистісних стосунків і підвищується ймовірність виникнення конфліктів. В умовах війни ці процеси ускладнюються зовнішніми психотравмуючими чинниками: тривогою за власну безпеку та безпеку близьких, утратою звичного середовища, навчанням у нових обставинах тощо. Визначено особливості рівнів емоційного інтелекту. Зазначено, що високий рівень пов'язаний із переважним використанням конструктивних стратегій (співпраці, компромісу, діалогу), що дає змогу знижувати рівень напруги та зберігати психологічну стійкість у стресових обставинах. Низький рівень в умовах війни може сприяти посиленню деструктивної поведінки, соціальній ізоляції, конфронтації та труднощам адаптації. Розвиток емоційного інтелекту в підлітків слід розглядати як важливий ресурс психосоціальної підтримки молоді під час війни, який сприяє збереженню ментального здоров'я, розвитку резильєнтності та побудові здорових форм міжособистісної взаємодії.

EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A FACTOR IN CHOOSING STRATEGIES FOR RESOLVING INTERPERSONAL CONFLICT IN ADOLESCENCE

Guba N. O.
Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor,
Head of the Department of Psychology
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/000-0002-9582-4373
guba.natalya02@gmail.com

Nemanezhyna A. O.
Lecturer at the Department of Psychology
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0006-0782-0628
nemanezhinanastya@gmail.com

Kozub D. K.
Psychology Student
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0002-5591-8954
kozub.darya69@gmail.com

Key words: *empathy, conflict behavior, interpersonal relationships, adolescence, psychological features, reflection, self-regulation.*

The purpose of the study is to theoretically substantiate the psychological features of the influence of the level of emotional intelligence on adolescents' choice of constructive or destructive strategies of behavior in conflict situations. The study found that emotional intelligence is a multicomponent psychological construct that encompasses the ability to perceive, understand, regulate, and express emotions. It has a direct impact on the effectiveness of interpersonal interaction. Its key components – self-regulation and empathy – play a decisive role in adolescents' choice of strategies for resolving conflict situations. It was also clarified that adolescence is a sensitive period for the formation of emotional intelligence; it is at this time that self-awareness develops intensively, the significance of interpersonal relationships increases, and the likelihood of conflicts increases. In war conditions, these processes are complicated by external psycho-traumatic factors: anxiety for one's own safety and the safety of loved ones, loss of the familiar environment, learning in new circumstances, etc. The features of the levels of emotional intelligence are determined. It is noted that a high level is associated with the predominant use of constructive strategies (cooperation, compromise, dialogue), which allows for reducing the level of tension and maintaining psychological stability in stressful circumstances. A low level in war conditions can contribute to the intensification of destructive behavior, social isolation, confrontation and difficulties in adaptation. The development of emotional intelligence in adolescents should be considered as an important resource of psychosocial support for youth during war, which contributes to the preservation of mental health, the development of resilience, and the construction of healthy forms of interpersonal interaction.

Постановка проблеми. У сучасному світі зростає інтенсивність соціальної взаємодії, що супроводжується підвищеним психоемоційним навантаженням на підлітків. Особливо це актуалізується в умовах війни, коли зовнішні стресори, такі як утрата безпеки, вимушене переміщення, розлука з близькими, досвід травми, значно посилюють емоційну напругу. Це зумовлює необхідність глибшого вивчення емоційного інтелекту (EI) як чинника, що впливає на характер конфліктної поведінки у цьому віці. Підлітковий вік є періодом підвищеної емоційної вразливості та нестабільності, а в умовах воєнної загрози проблема саморегуляції, емпатії та конструктивної поведінки набуває ще більшої значущості для збереження психічного здоров'я й адаптації молоді до складних життєвих обставин.

Мета статті – теоретично дослідити психологічні особливості впливу рівня емоційного інтелекту на вибір підлітками конструктивних або деструктивних стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях.

Результати дослідження. Емоційний інтелект (EI) – це здатність людини розпізнавати, розуміти, виражати та регулювати як власні емоції, так і емоції інших людей, що має велике значення для ефективної соціальної взаємодії [4]. Це поняття набуло наукового визначення і широкого поширення у другій половині XX ст., особливо в контексті вивчення міжособистісного спілкування та процесів соціальної адаптації.

Одними з перших дослідників, які теоретично обґрунтували поняття емоційного інтелекту, були П. Саловей та Дж. Майєр [18, с. 189]. Відповідно до їхньої моделі, емоційний інтелект охоплює кілька ключових компонентів: сприйняття емоцій (здатність розпізнавання емоцій у себе та в інших), використання емоцій для підтримки мислення, розуміння емоцій (усвідомленість причин їх виникнення та здатність прогнозування їх розвитку), а також управління емоціями з метою адаптації до ситуації або досягання поставлених цілей).

Д. Гоулман, запропонувавши свою п'ятикомпонентну модель емоційного інтелекту, розширив початкову концепцію та виокремив такі ключові компоненти: емпатію (здатність розуміти емоційні стани інших людей), самосвідомість (усвідомлення власних емоцій і здатність їх ідентифікувати), саморегуляцію (уміння контролювати емоційні імпульси та стримувати деструктивні реакції), мотивацію (внутрішню налаштованість на досягнення мети), соціальні навички (здатність до ефективної міжособистісної взаємодії та управління стосунками) [4].

У контексті міжособистісних конфліктів особливу увагу дослідники приділяють двом ключовим компонентам емоційного інтелекту – саморегуляції та емпатії. Саморегуляція забезпечує здатність контролювати імпульсивні емоційні реакції, утримуватися від агресивної або деструктивної поведінки у конфліктних ситуаціях [9, с. 91]. Ця здатність є особливо важливою у підлітковому віці, коли емоційні переживання набувають високої інтенсивності, а механізми їх контролю лише формуються. У цей період підлітки можуть переживати гнів, образу або фрустрацію, однак розвиток саморегуляції сприяє трансформації цих емоцій у соціально прийнятні форми, такі як вербалізація почуттів або конструктивний діалог.

Емпатія сприяє глибшому розумінню перспектив інших людей, які підвищують здатність до компромісу та конструктивного розв'язання суперечностей [16]. Дані психологічної практики свідчать, що підлітки з високим рівнем емпатії рідше демонструють конфронтаційну поведінку, оскільки здатні поставити себе на місце іншого та співпереживати емоційний стан. Розвиток емпатії є ключовим чинником у формуванні здорових міжособистісних стосунків, це знижує ризик виникнення конфліктів та сприяє формуванню атмосфери взаємоповаги в підлітковому середовищі [6].

Згідно з українськими дослідженнями, рівень розвитку емоційного інтелекту тісно пов'язаний із соціальною компетентністю підлітків та впливає на вибір ними стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях. Зокрема, Н. Литвинчук, Л. Смолінчук та А. Дараган підкреслюють, що підлітки з високим рівнем емоційного інтелекту частіше демонструють схильність до співпраці, пошуку компромісу та уникання ескалації конфлікту. Натомість низький рівень EI корелює з агресивною або уникливою поведінкою [9].

Таким чином, емоційний інтелект виступає не лише характеристикою емоційного функціонування особистості, а й ключовим чинником регуляції соціальної поведінки, що безпосередньо впливає на якість міжособистісних стосунків, особливо у підлітковому віці.

Підлітковий вік розглядається як критичний період онтогенезу, що супроводжується інтенсивними змінами у когнітивній, емоційній та соціальній сферах. Психологічні особливості цього вікового етапу та їхній вплив на конфліктну поведінку є предметом активного дослідження як в українському, так і в міжнародному науковому просторі. І.Д. Бех акцентує увагу на важливості ціннісного самовизначення та морального розвитку підлітка як основи формування його поведінки в умовах складної соціальної взаємодії [1]. І.А. Зязюн та Н.І. Клокар підкреслюють необхідність формування емоційної компетентності в освітньому

процесі як чинника гармонізації соціальних стосунків у підлітковому середовищі [7].

Аналіз сучасних наукових досліджень, присвячених вивченню схильності підлітків до конфліктної поведінки крізь призму вікових змін, дає підстави зосередити увагу на працях О.Б. Столяренка, С.Д. Максименка, Т.О. Яценка. Зокрема, О.Б. Столяренко наголошує, що підлітковий вік є періодом інтенсивного розвитку самосвідомості, яка перебуває у нестабільному стані й часто супроводжується суперечностями як у поведінці, так і в емоційній сфері [11].

Зарубіжні дослідники детально досліджують емоційний контроль у підлітковому віці та його зв'язок із ризикованою і конфліктною поведінкою [22]. Зокрема, дослідження М. Еліаса та Р. Зінса підтверджують, що розвиток соціально-емоційних навичок, таких як емпатія, саморегуляція та відповідальна міжособистісна поведінка, є критично важливим у цьому віковому періоді. Учені також наголошують, що впровадження програм соціально-емоційного навчання у школах здатне значно знизити рівень конфліктності серед підлітків та сприяти формуванню зрілих стратегій вирішення суперечностей.

Отже, підлітковий вік є не лише періодом підвищеного ризику виникнення конфліктів, а й стратегічно важливим етапом для формування конструктивної соціальної поведінки шляхом розвитку емоційного інтелекту. Цей віковий період відкриває «вікно можливостей» для цілеспрямованого педагогічного та психологічного впливу, спрямованого на розвиток у підлітків емпатії, емоційної усвідомленості та рефлексії.

Конфлікти є невід'ємним складником міжособистісних стосунків, особливо в підлітковому віці, коли загострюються внутрішні суперечності та зростає емоційна напруга. Загалом конфліктна поведінка поділяється на конструктивну та деструктивну. Деструктивна поведінка характеризується проявами агресії, звинуваченнями, уникненням контакту або ігноруванням емоційного стану іншої людини. Натомість конструктивна поведінка передбачає здатність до відкритого діалогу, пошуку компромісів та врахування потреб обох сторін [13].

Із позиції когнітивно-поведінкової психології деструктивна поведінка розглядається як наслідок недостатньо сформованих навичок емоційної регуляції, що є типовим для підліткового віку [13].

Гуманістичні підходи наголошують на важливості створення умов для відкритого емоційного самовираження як ефективного способу попередження ескалації конфліктів [20].

Аналізуючи одну з найвідоміших моделей стратегій конфліктної поведінки, запропоновану К. Томасом та Р. Кілманом, можна виділити п'ять базових стилів реагування на джерело конфлікту, які визначаються співвідношенням рівня наполегливості та кооперативності:

– конкуренція – максимальне відстоювання власних інтересів без урахування потреб іншої сторони;

– співпраця – пошук спільного рішення, яке повністю задовольняє інтереси обох учасників конфлікту;

– компроміс – взаємні поступки, завдяки яким кожна сторона частково досягає бажаного результату;

– уникнення – свідоме ухилення від вирішення конфлікту та відмова від активної участі;

– пристосування – жертвування своїми власними інтересами заради міжособистісних стосунків [23].

У підлітковому віці переважають стратегії конкуренції та уникнення у конфліктних ситуаціях. Це може бути зумовлено низьким рівнем сформованості комунікативної культури, браком навичок відкритого діалогу, а також типовою для підлітків емоційною імпульсивністю.

Підлітки часто реагують на конфліктні ситуації емоційно, одні – імпульсивно й агресивно, інші – шляхом уникнення відкритого з'ясування стосунків. Такі реакції свідчать про ще не сформовану здатність до рефлексії власних емоційних переживань і недостатнє усвідомлення мотивів та цілей іншої сторони.

У дослідженні Д.П. Бондарчука та Н.М. Проскурки [2], проведеному на вибірці з 60 підлітків, було виявлено певні закономірності у виборі конфліктних стратегій залежно від рівня емоційного інтелекту та конфліктності особистості. Зокрема, підлітки з високим рівнем емоційного інтелекту демонстрували схильність до застосування компромісних і кооперативних стратегій. Натомість учасники з нижчим рівнем емоційного інтелекту частіше вибирали уникнення як спосіб реагування на конфлікти. Окрім того, підлітки з підвищеним рівнем конфліктності тяжіли до стратегії суперництва, тоді як їхні однолітки з низьким рівнем конфліктності переважно вибирали співпрацю. Також установлено, що високий рівень соціального контролю корелює з переважанням кооперативної поведінки в конфліктних ситуаціях [2, с. 94].

З огляду на викладене, емоційна саморегуляція та емпатія виступають ключовими компонентами емоційного інтелекту, які виконують роль психологічних механізмів, що визначають схильність підлітка до тієї чи іншої стратегії розв'язання конфлікту. Здатність розпізнавати емоційний стан інших, уміння співпереживати та передбачати наслідки власних дій і висловлювань слугують певним буфером, що значно знижує ймовірність виникнення деструктивної поведінки.

В альтернативному підході до аналізу конфліктної поведінки С.П. Деревянко виокремлює додатковий стиль – псевдоспівпрацю, яка за своєю суттю маскує уникнення під виглядом зовнішньої злагоди, однак не сприяє реальному вирішенню конфлікту [5]. На її думку, це форма поведінки є досить поширеною в шкільному середовищі, коли підлітки формально погоджуються з думкою більшості, мотивуючись страхом соціального виключення або втрати статусу в групі.

На нашу думку, феномен псевдоспівпраці в підліткових колективах є важливим індикатором наявності латентної конфліктності. Зовнішня злагода в таких випадках може приховувати внутрішній опір, емоційне невдоволення чи тривогу, які з часом можуть накопичуватись і призводити до глибших міжособистісних проблем. Це підкреслює необхідність не лише розвитку навичок відкритого діалогу, а й створення психологічно безпечного простору, у якому підлітки матимуть змогу вільно висловлювати свою позицію та незгоду без страху перед соціальним осудом.

Науковці запропонували низьку авторських підходів до класифікації стратегій реагування в конфліктних ситуаціях, розширивши уявлення про природу конфліктів і контексти їх застосування на практиці. Дж. Моутон та Р. Блейк розробили модель управлінської сітки (Managerial Grid Model), у межах якої виділено п’ять основних стилів поведінки в конфліктних ситуаціях. Ці стилі базуються на двох основних вимірах: орієнтація на завдання та орієнтація на людей. Модель має певну схожість із класифікацією К. Томаса та Р. Кілмана, проте концепція Р. Блейка і Дж. Моутон глибше занурена в мотиваційні аспекти поведінки. Дослідники трактують конфлікт не лише як зіткнення інтересів, а й як виклик, що вимагає ефективного лідерського реагування. Вони підкреслюють, що мотивація учасника, зокрема прагнення до домінування, уникнення відповідальності або гармонізація стосунків, є визначальним чинником у виборі поведінкової стратегії.

Ще одним важливим підходом до розуміння конфліктної поведінки є концепція, представлена у працях С. Рагіма [19], яка акцентує увагу на міжособистісних стосунках, їх ефективності та здатності індивіда адаптивно вибирати стратегію залежно від типу конфлікту, характеру стосунків та соціального контексту. Відмінною рисою цього підходу є трактування гнучкості як ключової ознаки ефективної конфліктної поведінки. Дослідник уважає, що жорстке дотримування однієї поведінкової стратегії не завжди призводить до бажаного результату. Натомість ефективність комунікації передбачає усвідомлення ситуаційної специфіки та готовність змінювати підхід відповідно до актуальних умов взаємодії.

За результатами дослідження Л. Котлової та М. Зінченко було встановлено прямий взаємозв’язок між конфліктними формами поведінки та рівнем розвитку емоційного інтелекту. Зокрема, підлітки, які переважно застосовують м’які форми реагування у конфліктних ситуаціях, зазвичай мають високий рівень емоційного інтелекту. Вони характеризуються дружелюбністю, емпатійністю, що сприяє встановленню конструктивної соціальної взаємодії в різних життєвих обставинах. Підлітки, які частіше вибирають нейтральні форми поведінки, демонструють середній рівень ЕІ. Вони прагнуть досягти власних цілей через коаліції, водночас ураховуючи інтереси опонента. Натомість підлітки, які надають перевагу жорстоким формам конфліктної поведінки, здебільшого мають низький рівень ЕІ, що свідчить про їхню схильність до використання психологічного або фізичного тиску з метою задоволення власних потреб без урахування позиції іншої сторони [8, с. 54].

У дослідженнях С. Ситник встановлено значущі взаємозв’язки між емоційними детермінантами та стратегіями подолання конфліктів. За даними її дослідження, емоційний інтелект позитивно корелює зі схильністю до співпраці та компромісу і негативно – із конфронтацією. Упевненість і ненапруженість пов’язані з вибором співпраці; стриманість і боязкість – зі стратегією суперництва; емоційна нестабільність – із компромісом; жорстокість – із пристосуванням; безпечність – з уникненням. Порівняльний аналіз показав, що стримані особи з низьким емоційним інтелектом частіше вибирають суперництво, тоді як упевнені й емоційно стабільні з високим емоційним інтелектом – компроміс та співпрацю. Пристосування характерне для емоційно нестабільних і сором’язливих осіб, а уникнення – для безпечних [10, с. 68].

Висновки. За результатами проведеного теоретичного аналізу можна зазначити, що емоційний інтелект є багатокомпонентним психологічним конструктом, який охоплює здатність усвідомлювати, розуміти, регулювати та виражати емоції. Він має безпосередній вплив на ефективність міжособистісної взаємодії. Ключові його складники – саморегуляція та емпатія – відіграють визначальну роль у виборі підлітками стратегій вирішення конфліктних ситуацій. Підлітковий вік є сенситивним періодом для формування емоційного інтелекту, оскільки саме у цей час інтенсивно розвивається самосвідомість, зростає значущість міжособистісних стосунків і підвищується ймовірність виникнення конфліктів. В умовах війни ці процеси ускладнюються зовнішніми психотравмуючими чинниками: тривогою за власну безпеку та безпеку близьких, утратою звичного середовища, навчанням у нових обставинах тощо.

Високий рівень емоційного інтелекту пов’язаний із переважним використанням конструктив-

них стратегій (співпраці, компромісу, діалогу), що дає змогу знижувати рівень напруги та зберігати психологічну стійкість у стресових обставинах. Натомість низький рівень емоційного інтелекту в умовах війни може сприяти посиленню деструктивної поведінки, соціальній ізоляції, конфронтації та труднощам адаптації.

Таким чином, розвиток емоційного інтелекту в підлітків слід розглядати як важливий ресурс психосоціальної підтримки молоді під час війни, який сприяє збереженню ментального здоров'я, розвитку резильєнтності та побудові здорових форм міжособистісної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2-х кн. / Кн. 1 : *Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади*. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
2. Бондарчук Д.П., Проскурка Н.М. Вплив емоційного інтелекту на вибір стратегії поведінки в конфлікті. *Вісник Національного авіаційного університету*. *Серія »Педагогіка. Психологія»*. 2022. Вип. 2(21). С. 90–96.
3. Вовченко О.А. Концептуалізація феномену емоційного інтелекту підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку : монографія. Київ : ПП «ЮНІСОФТ», 2021. 450 с.
4. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Київ : Vivat, 2023. 512 с.
5. Деревянко С.П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2009. 20 с.
6. Дубровинський Г., Дудкевич М. Особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому віці. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. *Серія «Психологія».* 2022. Вип. 1(15). С. 15–22.
7. Зязюн І.А., Клокар Н.І. Педагогіка: теорія та практика. Київ : Слово, 2012. 352 с.
8. Котлова Л., Зінченко М. Психологічні особливості конфліктних форм поведінки студентів із різним рівнем емоційного інтелекту. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. *Серія »Психологічні науки»*. 2019. Вип. 8(53). С. 49–56.
9. Литвинчук Н., Смолінчук Л., Дараган А. Вплив психологічних чинників на конфліктну поведінку у підлітків. *Вісник Національного авіаційного університету*. *Серія «Педагогіка, Психологія».* 2022. № 20. С. 87–100.
10. Ситнік С. Емоційні детермінанти подолання конфліктних ситуацій. *Наука і освіта*. 2023. № 1. С. 63–69.
11. Столяренко О.Б. Психологія особистості : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
12. Яновська Т. Психологічні особливості прояву конфліктної поведінки підлітків із різним рівнем самооцінки. *Психологія і особистість*. 2016. Вип. 1. С. 93–108.
13. Deutsch M. The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive. New Haven : Yale University Press, 2006. 432 p.
14. Elias M.J., Zins J.E., et al. Promoting Social and Emotional Learning : Guidelines for Educators. Alexandria : ASCD, 2004. 175 p.
15. Gross J.J. Emotion Regulation: Conceptual and Practical Issues. *Handbook of Emotion Regulation*. 2nd ed. New York : Guilford Press, 2015. P. 3–20.
16. Kotsou I., Nelis D., Grégoire J., Mikolajczak M. Emotional Plasticity: Conditions and Effects of Improving Emotional Competence in Adulthood. *Journal of Applied Psychology*. 2011. Vol. 96(4). P. 827–839.
17. Kroger J. Identity Development: Adolescence Through Adulthood. 2nd ed. Thousand Oaks : Sage Publications, 2007. 288 p.
18. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry*. 2004. Vol. 15. № 3. P. 197–215.
19. Rahim M.A. Toward a Theory of Managing Organizational Conflict. *International Journal of Conflict Management*. 2002. Vol. 13. № 3. P. 206–235.
20. Rogers C.R. A Way of Being. Houghton Mifflin, 1980. 395 p.
21. Salovey P., Mayer J.D. Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*. 1990. Vol. 9(3). P. 185–211.
22. Steinberg L. Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*. 2005. Vol. 9(2). P. 69–74.
23. Thomas K.W., Kilmann R.H. Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument. Palo Alto : CPP, 1974. 30 p.
24. Zimmermann G. Risk perception, emotion regulation and impulsivity as predictors of risk behaviours among adolescents in Switzerland. *Journal of Youth Studies*. 2010. Vol. 13(1). P. 83–99.

REFERENCES

1. Bekh, I.D. (2003). Vykhovannia osobystosti. Kn. 1: Osobystisno oriientovanyi pidkhid: naukovo-praktychni zasady [Personality education. Book 1: Personality-oriented approach: scientific and practical principles]. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
2. Bondarchuk, D.P., & Proskurka, N.M. (2022). Vplyv emotsiinoho intelektu na vybir stratehii povedinky v konflikti [The influence of emotional intelligence on the choice of conflict behavior strategy]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriia: Pedahohika. Psykholohiia, 2(21), 90–96. [in Ukrainian].
3. Vovchenko, O.A. (2021). Kontseptualizatsiia fenomena emotsiinoho intelektu pidlitkiv z porushenniamy intelektualnoho rozvytku: Monohrafiia [Conceptualization of the phenomenon of emotional intelligence in adolescents with intellectual disabilities: Monograph]. Kyiv: PP «YUNISOFT». [in Ukrainian].
4. Goleman, D. (2023). Emotsiinyi intelekt [Emotional intelligence] (S.-L. Humetska, Trans.). Kyiv: Vivat. (Original work published 1995). [in Ukrainian].
5. Derevianko, S.P. (2009). Emotsiinyi intelekt yak chynnyk sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii osobystosti do studentskoho seredovyshcha [Emotional intelligence as a factor of socio-psychological adaptation of personality to the student environment] (Author's abstract of PhD thesis). Institute of Social and Political Psychology of NAPS of Ukraine, Kyiv. [in Ukrainian].
6. Dubrovynskyi, H., & Dudkevych, M. (2022). Osoblyvosti rozvytku emotsiinoho intelektu v pidlitkovomu vitsi [Features of emotional intelligence development in adolescence]. Visnyk KNU im. Tarasa Shevchenka. Seriia: Psykholohiia, 1(15), 15–22. [in Ukrainian].
7. Ziaziun, I.A., & Klokar, N.I. (2012). Pedahohika: teoriia ta praktyka [Pedagogy: theory and practice]. Kyiv: Slovo. [in Ukrainian].
8. Kotlova, L., & Zinchenko, M. (2019). Psykholohichni osoblyvosti konfliktnoi povedinky studentiv iz riznym rivnem emotsiinoho intelektu [Psychological features of conflict behavior of students with different levels of emotional intelligence]. Nauk. chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia: Psykholohichni nauky, 8(53), 49–56. [in Ukrainian].
9. Lytvynchuk, N., Smolinchuk, L., & Darahan, A. (2022). Vplyv psykholohichnykh chynnykiv na konfliktnu povedinku u pidlitkiv [Influence of psychological factors on conflict behavior in adolescents]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriia: Pedahohika, Psykholohiia, 20, 87–100. [in Ukrainian].
10. Sitnik, S. (2023). Emotsiini determninanty podolannia konfliktiv [Emotional determinants of conflict resolution]. Nauka i osvita, 1, 63–69. [in Ukrainian].
11. Stoliarenko, O.B. (2012). Psykholohiia osobystosti [Psychology of personality]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. [in Ukrainian].
12. Yanovska, T. (2016). Psykholohichni osoblyvosti proiavu konfliktnoi povedinky pidlitkiv iz riznym rivnem samoosinky [Psychological features of conflict behavior in adolescents with different levels of self-esteem]. Psykholohiia i osobystist, 1, 93–108. [in Ukrainian].
13. Deutsch, M. (2006). *The resolution of conflict: Constructive and destructive processes*. Yale University Press.
14. Elias, M.J., Zins, J.E., Weissberg, R.P., Frey, K.S., Greenberg, M.T., Haynes, N.M., ... & Shriver, T.P. (2004). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. ASCD.
15. Gross, J.J. (2015). Emotion regulation: Conceptual and practical issues. In J.J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2nd ed., pp. 3–20). Guilford Press.
16. Kotsou, I., Nelis, D., Grégoire, J., & Mikolajczak, M. (2011). Emotional plasticity: Conditions and effects of improving emotional competence in adulthood. *Journal of Applied Psychology, 96*(4), 827–839.
17. Kroger, J. (2007). *Identity development: Adolescence through adulthood* (2nd ed.). Sage Publications.
18. Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D.R. (2004). Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry, 15*(3), 197–215.
19. Rahim, M.A. (2002). Toward a theory of managing organizational conflict. *International Journal of Conflict Management, 13*(3), 206–235.
20. Rogers, C.R. (1980). *A way of being*. Houghton Mifflin.
21. Salovey, P., & Mayer, J.D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality, 9*(3), 185–211.
22. Steinberg, L. (2005). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences, 9*(2), 69–74.
23. Thomas, K.W., & Kilmann, R.H. (1974). *Thomas-Kilmann conflict mode instrument*. CPP.
24. Zimmermann, G. (2010). Risk perception, emotion regulation and impulsivity as predictors of risk behaviours among adolescents in Switzerland. *Journal of Youth Studies, 13*(1), 83–99.